

**BIJLAGE 1 BIJ HET EINDRAPPORT VAN DE
PROJECTORGANISATIE KUNSTVAKONDERWIJS
SECTOR PROFIELEN BEROEPSPROFIELEN EN
STARTKWALIFICATIES
1A VERANTWOORDING**

VERANTWOORDING
BIJ BEROEPSPROFIELEN EN STARTKWALIFICATIES
IN DE KUNSTSECTOR

Boekmanschting • Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
2 Het kwalificatiestelsel als schakel tussen beroepspraktijk en onderwijs	3
3 Ontwikkeling van een kwalificatiestelsel voor het kunstvakonderwijs	4
4 Ontwikkeling van de elementen uit het kwalificatiestelsel	5
4.1 BEGRIPPENLIJST	15
Geraadpleegde en gerefereerde bronnen	20

1 Inleiding

Deze notitie bevat de verantwoording bij de beroepsprofielen en startkwalificaties die onder de regie van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs voor de kunstsector zijn samengesteld in de periode januari 1998 - februari 1999. Het gaat om profielen van achtereenvolgens de audiovisuele sector, beeldende kunst en vormgeving, dans, drama, muziek en docentenopleidingen in de kunstvakken. De beroepsprofielen en startkwalificaties maken onderdeel uit van een kwalificatie-instrumentarium voor het kunstvakonderwijs. Andere onderdelen daarin zijn zogenoemde opleidingsprofielen, opleidingskwalificaties en criteria voor toegangsselectie. In het vervolg van het proces tot herstructurering is het aan het kunstvakonderwijs om laatst genoemde elementen in het instrumentarium samen te stellen. Deze verantwoording is daarom beperkt tot de wijze waarop de beroepsprofielen en startkwalificaties tot stand zijn gekomen.

2 Het kwalificatiestelsel als schakel tussen beroepspraktijk en onderwijs

Bij de ontwikkeling van een kwalificatiestelsel is het middelbaar beroepsonderwijs het hoger beroepsonderwijs voorgegaan. De behoefte aan formele invloed van het bedrijfsleven op de inhoud van de beroepsopleidingen en aan een grotere transparantie van opleidingen, diploma's en certificaten (wat internationale vergelijkbaarheid van diploma's vergemakkelijkt) heeft in het mbo na zeven jaar voorbereidingen in 1993 geleid tot de eerste lichte beroeps- en opleidingskwalificaties.

Ook binnen het hoger onderwijs worden deels om dezelfde redenen als bij het mbo op verschillende plaatsen begin jaren negentig beroeps- en opleidingsprofielen en startkwalificaties ontwikkeld, bijvoorbeeld in 1993 voor de opleiding fiscale economie. De toenemende behoefte buiten en binnen het hbo om ook daar tot een transparant en op een herkenbare beroepspraktijk gericht opleidingsaanbod te komen, heeft in 1997 geleid tot de vaststelling van 'Het stramien opleidingskwalificaties' door de Algemene Vergadering van de HBO-raad. Daarin is de volgende verantwoordelijkheidsverdeling vastgelegd om tot inhoudelijke afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt per opleiding te komen.

Het is de primaire verantwoordelijkheid van het werkveld om beroepsprofielen met beroepskwalificaties op te stellen. Het is de primaire verantwoordelijkheid van de hogescho(o)l(en) om deze informatie te vertalen in het opleidingsprofiel met (landelijk

gemeenschappelijke) opleidingskwalificaties. Onder verantwoordelijkheid van de hogeschool wordt deze informatie verwerkt bij het opstellen van het curriculum met eindtermen.

Afgesproken wordt verder dat bij elke HBO-opleiding een specifiek beroepsprofiel hoort dat leidraad is voor alle hogescholen die de opleiding aanbieden. Daarin staat wat de beroepspraktijk eist van pas afgestudeerden op HBO-niveau.

Het beroepsprofiel dient op een redelijke toekomstvaste wijze, gevat in de context van het type organisatie en de functie waarin het beroep doorgaans wordt uitgeoefend, in het bijzonder aan te geven:

- de essentie en de centrale activiteiten van het beroep (of beroepenveld);
- de taken en handelingen die als regel in de uitoefening van het beroep voorkomen;
- de mate van de met de uitoefening van het beroep samenhangende complexiteit, communicatie, verantwoordelijkheden en persoonlijke geïnvolveerdheid.

In het stramien staat verder dat elke HBO-opleiding gebaseerd dient te zijn op een opleidingsprofiel waarin aangegeven is over welke kwalificaties afgestudeerden in termen van kennis, vaardigheden, inzicht en houding in ieder geval moeten beschikken. Van deze zogenoemde opleidingskwalificaties is circa 70% landelijk gemeenschappelijk, geldend voor alle hogescholen die de betreffende opleiding aanbieden. De overige 30% is ter eigen profilering. Bij de vertaling van beroepsprofiel naar opleidingsprofiel wordt ook rekenschap gegeven van de wettelijke taak van het onderwijs aangaande persoonlijke ontplooiing en bevordering van het maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef.

3 Ontwikkeling van een kwalificatiestelsel voor het kunstvakonderwijs

De projectorganisatie kunstvakonderwijs heeft zich ook georiënteerd in het buitenland. Aan vijftig instellingen in 18 Europese landen is onder andere de vraag voorgelegd of er een kwalificatiestelsel gebruikt wordt. Uit het ontvangen materiaal komt het beeld naar voren dat Nederland op dit gebied voorop loopt en er dus weinig gebouwd kan worden op ervaringen elders. Alleen in Vlaanderen en Groot-Brittannië bleken er voorbeelden te bestaan.

De Vlaamse Onderwijsraad heeft in 1998 beroepsprofielen voor de beeldend kunstenaar en de dramatisch kunstenaar laten ontwikkelen. De op basis daarvan te ontwikkelen opleidingsprofielen waren april 1999 nog niet beschikbaar. De indeling van de

beroepsprofielen beschouwde de Projectorganisatie minder bruikbaar voor de Nederlandse situatie. De in Groot-Brittannië ontwikkelde kwalificaties - de zogenoemde National Vocational Qualifications (NVQ's) - werden te gedetailleerd bevonden. De Europese koepelorganisatie van kunstvakonderwijsinstellingen ELIA (European League of Institutes of the Arts) heeft eind 1998 een pilootonderzoek gestart in vijf Europese landen, waaronder Nederland naar voor kunstenaars benodigde 'employability skills'. Aangezien de eerste resultaten van dit onderzoek pas in mei 1999 beschikbaar zijn, kon de Projectorganisatie daar geen gebruik van maken.

Het begrip kwalificatiestelsel mag in het hoger beroepsonderwijs een relatief nieuw fenomeen zijn, in de sector bouwkunst is men al ruim tien jaar vertrouwd met geëxpliciteerde beroeps- en opleidingseisen. De beroepseisen voor architect, stedenbouwkundige, landschapsarchitect en interieurarchitect, de zogenoemde begintermen van de beroepspraktijk, zijn immers al in 1988 geformuleerd en wettelijk vastgelegd. In de Wet op de architectentitel (Stb. 1987, 347) is bepaald dat uitsluitend degenen die ingeschreven staan in het zogenoemde architectenregister, gerechtigd zijn de beroepstitel 'architect, etc.' te voeren. Inschrijving in het register is in principe alleen mogelijk wanneer men aan bepaalde per discipline nader omschreven opleidingseisen voldoet. Deze opleidingseisen en de namen van de instituten die de opleidingen verzorgen die daaraan voldoen, zijn vastgelegd in twee op vernoemde Wet gebaseerde Nadere regelingen. In de rest van het kunstvakonderwijs wordt weliswaar met eindtermen gewerkt, maar is er geen expliciete koppeling aan beroepsprofielen en startkwalificaties.

4 Ontwikkeling van de elementen uit het kwalificatiestelsel

Beroepsprofielen

In het materiaal van de Projectorganisatie vormen begrippen als beroepsprofielen en startkwalificaties sleutelwoorden. Het zijn ordeningskaders waarmee informatie over beroepsuitoefening vertaalbaar wordt naar het onderwijs en bovendien onderling vergelijkbaar. Alvorens op de wetenschappelijke achtergrond van deze begrippen in te gaan, verdient het begrip 'beroep' eerst verheldering.

Er zijn verschillende manieren om 'beroep' te karakteriseren¹ :

- de mate waarin arbeid in een samenleving gedifferentieerd is;
- de mate van legitimatie door de staat, waardoor het uitoefenen van beroepsactiviteiten mogelijk wordt;
- het economisch doel van beroepsactiviteiten;
- de uitvoering van een verzameling beroepsactiviteiten door één arbeidskracht;
- de gebondenheid van de uitvoerders van een beroep aan door bedrijven beschikbaar gestelde arbeidsplaatsen;
- de verbondenheid van beroepsdragers die tot uitdrukking komt in beroepsverenigingen;
- het prestige en de status die worden ontleend aan een beroep.

Volgens Diederik (1985) is het concept beroep niet representatief voor de manier waarop arbeid is verdeeld. Zo bestaat er enerzijds binnen het arbeidsbestel een grote verscheidenheid aan functies die tot één beroep kunnen behoren, anderzijds is er regelmatig sprake van overeenkomsten tussen functies die echter niet onder dezelfde beroepsnaam vallen. Van Rienen (1984) komt aan dit probleem tegemoet door het begrip beroep te omschrijven als: "een geheel van bijeenbehorende taken in het kader van de arbeidsdeling van een gemeenschap (...) gekenmerkt door het feit, dat de onderlinge samenhang en de aard van deze taken in hoofdzaak afhankelijk zijn van de organisatievorm waarbinnen de arbeid eventueel wordt verricht". Brandsma, Nijhof en Kamphorst komen hierop tot de volgende kenmerken van beroep:

- de inbedding in de maatschappelijke arbeidsdeling;
- de (relatieve) onafhankelijkheid van een specifieke arbeidsorganisatie;
- een zekere mate van professionalisering;
- de maatschappelijke erkenning in termen van prestige en status".

De Projectorganisatie gaf niettegenstaande de wetenschappelijke connotaties bij het begrip 'beroep' toch de voorkeur aan het hanteren van dit begrip boven bijvoorbeeld dat van 'functie', omdat een functie wel gebonden is aan een arbeidsorganisatie en een beroep niet. Zeker in de kunstsector waar talrijke kunstenaars niet in een arbeidsorganisatie werkzaam zijn, zou het begrip functie een misplaatst ordeningskader zijn.

¹ Kreutz in 1978, in navolging van Daheim (1967), geciteerd in Brandsma, Nijhof en Kamphorst, 1990

Wat moet er onder het begrip 'beroepsprofiel' verstaan worden? Brandsma, Nijhof en Kamphorst (1990) omschrijven een beroepsprofiel als 'een verzameling kenmerken die de kern van een beroep weergeeft en die een omschrijving vormt van zowel beroepsactiviteiten als beroepsvereisten (interactioneel, motorisch en cognitief), waaraan iemand moet voldoen die dat beroep uitoefent of in de (nabije) toekomst zal gaan uitoefenen'. Uit een internationaal vergelijkende studie van dezelfde onderzoekers blijken beroepsprofielen meerdere doelen te dienen, zoals:

- afbakening (van verantwoordelijkheden, niveaus en dergelijke)
- beroepskeuzevoorlichting
- stagebemiddeling
- structurering van opleidingen en programma's
- inhoudsbepaling ten behoeve van leerplanontwikkeling

Vooraf de vier laatst genoemde punten zijn van betekenis voor onderwijsdoeleinden. Specifiek de twee laatst genoemde punten vormen de doelen bij het maken van beroepsprofielen en startkwalificaties voor het kunstvakonderwijs.

Bij de vraag welke eisen er aan een beroepsprofiel gesteld moeten worden om tot opleidingseisen in het kunstvakonderwijs te komen, biedt het theoretisch kader rond het begrip kwalificatiestelsel van Nedermeijer (1993), die zich speciaal op het HBO heeft gericht, een helder onderscheid. Hij onderscheidt de volgende elementen:

Op het beschrijvingsbureau beroep:

- Beroepsprofiel; karakterisering van het beroep uitgaande van beroepsbeelden en de issues in het beroepenveld. Dit omvat tevens een gedetailleerde analyse van de taken in het beroep.
- Startkwalificaties. Deze worden verdeeld in kennis, vaardigheden en attitudes.

Op het beschrijvingsniveau onderwijs:

- Eindtermen en de legitimatie ervan
- Uitspraken over uitgangspunten voor de inrichting en opbouw van het onderwijs (kerncurriculum en selectiecriteria)
- Uitspraken over de structuur van de opleiding

Dit model is, aangevuld met het element van opleidingsprofielen en opleidingskwalificaties grotendeels in het stramien van de HBO-raad terug te vinden.

Het toe te voegen element bevindt zich tussen de startkwalificaties en de eindtermen in. In een zeer recente studie (1998) geven Verreck en Schlusmans wel praktische handreikingen voor het opstellen van beroepsprofielen (en opleidingsprofielen), maar wat niet vermeld wordt, is hóe men aan de informatie moet komen om het profiel te vullen.

Het stramien van de HBO-raad, de bestudering van bovengenoemde onderzoeken en de internationale oriëntatie maakte duidelijk dat het beroepsprofiel voor de kunstsector aan de volgende voorwaarden moet voldoen. Het profiel van elke kunstsector dient:

1. de componenten te bevatten waarvan uit theoretisch onderzoek blijkt dat ze wezenlijk onderdeel vormen van het beroepsprofiel. Allereerst dient in een beroepsprofiel een duidelijke afbakening te worden gemaakt in de beroepen die wel en die niet beschreven worden in het profiel met uiteraard de argumentatie achter de keuze van deze afbakening. Meest wezenlijke element is dat in een beroepsprofiel de taken of activiteiten staan vermeld die tot de kern van de beroepsuitoefening behoren. Dit element dient dan ook centraal te staan in de beroepsprofielen die in het kader van dit project worden gemaakt.
2. niet alleen bruikbaar te zijn voor de huidige situatie maar ook ruimte te bieden voor inpassing van nieuwe beroepen. Strikt genomen hoort het onderdeel ontwikkelingen niet thuis in een beroepsprofiel, aangezien een beroepsprofiel een weergave is van de stand van zaken op een bepaald moment. Om tegemoet te komen aan de nadrukkelijke en vaak geuite wens vanuit de kunstsector de verzamelde beroepsinformatie mede in haar dynamiek te beschouwen en niet uitsluitend als statisch gegeven, heeft de projectorganisatie ervoor gekozen het aspect ontwikkelingen wel op te nemen in de beroepsprofielen.
3. inhoudelijk recht te doen aan de specifiek artistieke aspecten van de kunstenaar. Is een kunstenaar een speciaal type beroepsbeoefenaar? Is het wel mogelijk een beroepsprofiel te maken dat recht doet aan de aard van de kunstenaar? En zo ja, hoe ziet dat beroepsprofiel er dan uit? Deze vragen namen in het project een belangrijke plaats in. Om de herkenbaarheid van de beroepsinformatie voor gebruikers zo groot mogelijk te laten zijn, is na ampele afweging, zoekend naar de grootste gemene deler, als uitgangspunt gekozen de indeling van activiteiten in een artistieke, technische, theoretische en maatschappelijke dimensie; de indeling die de visitatiecommissie Beeldende kunst en vormgeving onder leiding van Wim Crouwel heeft gemaakt in 1996.

Deze indeling is richtinggevend geworden voor de ordening van alle beroepsinformatie over de kunstsector. Doch, daar waar specifieke eigenschappen van een subsector dat noodzakelijk maakte, heeft de projectorganisatie beredeneerd afgeweken van het indelingsprincipe.

4. inhoudelijk gedragen te worden door de beroepspraktijk. Zoals uit de diverse onderzoeksbeschrijvingen blijkt is het raadplegen van deskundigen een manier om tot informatie voor het beroepsprofiel te komen. Het raadplegen van een grote groep deskundigen uit het beroepsveld en de opleidingen en het toepassen van hun adviezen in het beroepsprofiel heeft als bijkomend voordeel dat hiermee draagvlak gecreëerd kan worden voor de inhoud van het profiel. In dit project is besloten op grote schaal gebruik te maken van de kennis van participanten in het beroepsveld en in de opleidingen. Zowel door het voeren van persoonlijke gesprekken op kleine schaal als door het raadplegen van deskundigen in toetsingsconferenties.

5. de activiteiten die een beroepsbeoefenaar uitvoert zodanig weer te geven dat een vertaalslag naar startkwalificaties mogelijk is. Wanneer activiteiten ook werkelijk in actieve vorm worden beschreven is het mogelijk om bij elke activiteit de volgende vragen te stellen: Is dit een activiteit die een beginnend kunstenaar ook uitvoert? En zo ja, voert de beginnende kunstenaar deze activiteiten uit op het zelfde niveau als de ervaren kunstenaar? Wat moet de beginnend kunstenaar kennen en kunnen om de activiteit uit te voeren? Antwoorden op deze vragen geven richting aan de inhoud van de startkwalificaties. Op dit onderdeel en de uitwerking ervan binnen dit project wordt in de volgende paragraaf dieper ingegaan.

6. Tenslotte is het van belang ter bevordering van transparantie in het gehele kunstvakonderwijs, dat de beroepsprofielen op een overzichtelijke en zoveel mogelijk vergelijkbare manier geordend zijn. Hiervoor is een format ontwikkeld. Het 'format beroepsprofiel voor de sector kunsten' bestaat uit 2 delen.

Het eerste deel is een algemeen, met name logistiek deel. Het begint met een introducerend inhoudelijk kernachtig verhaal over de sector. Vervolgens wordt een schets gegeven van de procedure waarmee in het profiel tot stand is gekomen en wordt een verantwoording gegeven voor de indeling van de beroepen en de manier waarop deze zich tot elkaar verhouden. Het eerste deel wordt afgesloten met kanttekeningen die van belang zijn bij het lezen van de profielen en zo nodig met een leeswijzer.

Het tweede deel is het inhoudelijke deel. Allereerst wordt een typering gegeven van de sector en de grenzen van de sector. Hierna wordt een beeld geschetst van de ontwikkelingen in de sector. Vervolgens worden de beroepsprofielen beschreven. Het beroepsprofiel wordt afgesloten met een literatuurlijst, een lijst met namen van referenten en met eventuele bijlagen. In onderstaand schema is de indeling weergegeven.

Schema 1: format beroepsprofiel voor de kunstsector

Nr. Paragraaf	Naam onderdeel	Korte omschrijving van de inhoud
Deel 1	Inleiding	Beknopte beschrijving van wat in tekst aan de orde zal komen
1.1	Inhoudelijke tekst over sector	Dit is een kernachtige tekst die de lezer een eerste indruk geeft van de sector.
1.2	Verantwoording	Inleiding op hetgeen er verantwoord wordt
1.2.1	Werkwijze	Hoe is het document tot stand gekomen (documentatie, referenten); waar wijkt betreffend document af van format.
1.2.2	Keuze en indeling beroepen	Welke beroepen worden beschreven, welke niet en verantwoording van deze keuze
1.2.3	Verhouding tussen de beroepen	Eventuele hiërarchische ordening of het ontbreken hiervan.
1.3	Kantttekeningen vooraf/ leeswijzer	Diverse inhoud
Deel 2	Beroepsprofielen sector ...	Naam van sector
2.1	De sector ...	Naam van sector. Eventueel inleidende tekst over wat in vervolparagrafen aan de orde komt
2.1.1	Identiteit en reikwijdte	Wat typeert de sector en waar ligt de grens tussen de ene sector en de andere
2.1.2	Ontwikkelingen	Invloeden vanuit maatschappij op ontwikkelingen in sector
2.2	Algemene profielkenmerken van...	Naam van overkoepelend beroep
	Definitie	Korte typerende beschrijving van het overkoepelend beroep
	Activiteiten	Beschrijving van de activiteiten die de beroepsbeoefenaar binnen het overkoepelend beroep uitoefent

	Ontwikkelingen	Specifieke ontwikkelingen op het niveau van het overkoepelend beroep
2.3	Beroepsprofiel van de ...	Naam beroep 1.
2.3.1	Definitie	Korte typerende beschrijving van het beroep
2.3.2	Activiteiten	Beschrijving van de activiteiten die de beroepsbeoefenaar uitoefent
2.3.3	Persoonlijkheidskenmerken	Korte beschrijving van persoonlijkheidskenmerken die gewenst of vereist zijn voor de uitoefening van het betreffende beroep
2.3.4	Wettelijk kader	Overheidsbepalingen waaraan de beroepsbeoefenaar gebonden is
2.3.5	Ontwikkelingen	Specifieke ontwikkelingen op het niveau van dit beroep
2.4.6	Specialismen	Verfijningen van het beroep, vervolgeroepen
2.3, 2.4...	Beroepsprofiel van de ...	Naam beroep 2, 3... zelfde indeling als voorgaande beroep
	Geraadpleegde literatuur	
	Referenten	
	Bijlagen	

De Projectorganisatie heeft zich bij de keuze voor de te volgen werkwijze door het volgende laten leiden.

Uit de internationaal vergelijkende studie van Brandsma, Nijhof en Kamphorst (1990) komen drie voor dit project relevante methoden naar voren om tot beroepsprofielen te komen. De eerste methode ('task inventories') maakt gebruik van grootschalig onderzoek via vragenlijsten onder beroepsbeoefenaren. Dat leidt tot clusteranalyse en functietyperingen. De tweede methode ('V-Tecs') maakt een soort catalogus van beroepsinformatie. Dat gebeurt via enquêtes en een schrijfgroep die gegevens verzamelt. In de derde methode ('DACUM') wordt functie-inhoud en daarbij behorende vaardigheidseisen verzameld en geanalyseerd door een groep van ongeveer tien deelnemers afkomstig uit het bedrijfsleven. In Nederland zijn de twee meest gangbare methoden voor het vaststellen van beroepsprofielen, de zogenoemde

mantelprojectmethode, ontwikkeld door het CINOP in 1993, en de conferentiemethode o.a. ontwikkeld door SLO en UT ². Het grootste verschil tussen beide methodes is dat de mantelprojectmethode inzicht geeft in de structuur van het beroepenveld (het beslaat het gehele beroepenveld in een branche en maakt verschillen tussen beroepsprofielen in die branche zichtbaar), terwijl de conferentiemethode zich richt op één beroepsprofiel.

De Projectorganisatie heeft, aansluitend bij de mantelmethode, in de eerste fase van de voorbereiding van beroepsprofielen (januari - juni 1998) met behulp van verschillende organisaties in de kunstsector talrijke kunstenaars bevroegd op hun beroepsactiviteiten en de daaruit voortvloeiende 'eisen' aan een beginnend kunstenaar. De hieruit voortkomende rapportages bleken op toetsingsconferenties in juni nog niet allemaal voldoende en effectief geordende informatie te bevatten die vertaalbaar was naar het onderwijs. Nadere aanvulling, soms herordening bleek noodzakelijk. Om het materiaal bruikbaar te maken voor het onderwijs moest de beroepsinformatie op hetzelfde aggregatieniveau gebracht worden. Mede om zicht te krijgen op raakvlakken tussen (sub)sectoren is besloten met behulp van onderwijskundige expertise een uniforme ordening te kiezen. Daaruit is het hiervoor besproken format (zie schema 1) voortgekomen. Bovendien is een lijst samengesteld van definities van meest gebruikte begrippen in dit kader. Deze lijst is achter in deze verantwoording opgenomen.

Parallel aan het genereren van beroepsinformatie zijn twee ondersteunende onderzoeken uitgevoerd: een inventarisatie naar (arbeids-)marktonderzoeken in de kunstsector sinds 1990 en een inventarisatie van gehanteerde selectiecriteria in het kunstvakonderwijs.

In de tweede fase van de voorbereiding van beroepsprofielen is volgens het hierboven aangegeven format de beroepsinformatie uit de verschillende sectoren verder aangevuld en geordend. Projectleiders voor de verschillende sectoren waren daar onder regie van de Projectorganisatie verantwoordelijk voor. Niet alleen talrijke individuele kunstenaars zijn daarvoor bevroegd, ook beroepsorganisaties hebben hun expertise ingebracht.

² Pauwels (1997) in navolging van onder andere Brandsma, Nijhof en Kamphorst

Startkwalificaties

Startkwalificaties maken deel uit van een beroepsprofiel in ruime zin. Omdat ze binnen dit project als apart document worden bedoeld naast het beroepsprofiel in enge zin, wordt er in deze verantwoording apart aandacht besteed.

In de literatuur over beroepsprofielen wordt ook de toeleidende kwalificering voor de kernactiviteiten van het beroep aan de orde gesteld. Sommige wetenschappers rekenen de startkwalificaties binnen het beroepsprofiel, bij anderen is het een afzonderlijk element. De Projectorganisatie heeft gekozen voor de term startkwalificaties en niet voor een ander begrip, omdat deze term de nadruk legt op de relatie tussen de kern van de beroepsactiviteiten en de vereisten waaraan een beroepsbeoefenaar moet voldoen die aan het begin staat van zijn carrière in dat beroep. De term startkwalificaties is een specificatie van het koepelbegrip kwalificatie. De projectorganisatie verstaat onder kwalificatie het geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes van een beroepsbeoefenaar dat voor de uitoefening van een beroep en het bijbehorende maatschappelijke functioneren wordt vereist.

Een startkwalificatie is, aansluitend hierop, het geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes van een beginnend beroepsbeoefenaar dat voor de uitoefening van een beroep en het bijbehorende maatschappelijke functioneren wordt vereist

Vervolgens kan vanuit de term startkwalificatie nog een nadere uitsplitsing worden gemaakt in algemene (start)kwalificatie, basis (start)kwalificatie en specifieke (start)kwalificatie. Deze begrippen hebben de volgende betekenis:

- Algemene kwalificatie: het geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes dat van elke beginnende beroepsbeoefenaar (ongeacht beroep of specialisme) wordt vereist.
- Basiskwalificatie: Het geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes dat van elke beginnende beoefenaar van een bepaald hoofdberoep (zie beroepsprofiel) wordt vereist.
- Specifieke kwalificatie: het geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes dat van elke beginnende beroepsbeoefenaar binnen een bepaald specialisme verwacht wordt.

Van kennis en inzicht, vaardigheden en van attitudes valt nog een onderverdeling te maken. Om de koppeling met de beroepsprofielen zichtbaar te maken is gekozen voor een nadere uitsplitsing van de startkwalificaties in:

- Artistieke dimensie: kennis en inzicht, vaardigheden, attitudes
- Technische dimensie: kennis en inzicht, vaardigheden, attitudes
- Theoretische dimensie: kennis en inzicht, vaardigheden, attitudes
- Maatschappelijke dimensie: kennis en inzicht, vaardigheden, attitudes

Bij de uitwerking van de startkwalificaties geldt, net als bij die van de beroepsprofielen, dat beredeneerde afwijkingen van het afgesproken hoofdstramien mogelijk waren. De specifieke kenmerken van een sector konden daarvoor een aanleiding zijn.

De startkwalificaties zijn op vergelijkbare werkwijze ontwikkeld als de beroepsprofielen.

4.1 BEGRIPPENLIJST

Hieronder volgt een stipulatief overzicht van de meest gehanteerde begrippen bij het definiëren van beroepsprofielen en het opzetten van het kwalificatiestelsel voor het kunstvakonderwijs. De begrippen zijn alfabetisch geordend.

Afstudeerrichting

De specialisatie die de student kiest na de propedeuse (of een in het kader van dit project nader te bepalen periode) en die als zodanig op het diploma wordt vermeld. *Afstudeerrichting* is een term die gerelateerd is aan onderwijs. Bovenstaande definitie is ontleend aan het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO).

Beroepsprofiel

Een gestructureerde verzameling uitspraken over de belangrijkste en meeste voorkomende activiteiten in de uitoefening van een duidelijk herkenbaar en afgebakend hoofdberoep.

Beroepsprofiel is een term die gerelateerd is aan de beroepspraktijk.

Beroepsopleidingsprofiel

Een beroepsopleidingsprofiel geeft aan voor welke (deel)kwalificatie wordt opgeleid.

Beroepsopleidingsprofiel is een term die gerelateerd is aan het onderwijs. Het beroepsopleidingsprofiel bevat een duidelijke structuur: de eindtermen zijn geclusterd in certificaateenheden. Naast de inhoud van een opleiding behandelt een beroepsopleidingsprofiel ook de plaats, vorm en de onderwijskundige uitgangspunten van de opleiding. Ook (rand)voorwaarden maken deel uit van het beroepsopleidingsprofiel.

Certificaat(eenheid)

Een (door overheid en beroepspraktijk) erkend document, waarmee is aangetoond en waarin is vastgelegd dat een met een deelkwalificatie corresponderende opleiding of cursus met goed gevolg is doorlopen.

Certificaat(eenheid) is een term die gerelateerd is aan het onderwijs. Certificaateenheden zijn doorgaans gerelateerd aan modules (of een clustering daarvan) binnen een opleiding of cursus.

Diploma/ getuigschrift

Een (door overheid en beroepspraktijk) erkend document, waarmee is aangetoond en waarin is vastgelegd dat een met een kwalificatie corresponderende opleiding met goed gevolg is doorlopen.

Diploma en getuigschrift zijn termen die gerelateerd zijn aan het onderwijs.

Eindtermen

De officiële eisen die, beschreven vanuit de optiek van de opleiding, door een abiturient minimaal moeten worden verworven voor het verkrijgen van een diploma of certificaat. Eindtermen zijn doelstellingen die een student minimaal moet beheersen bij het afsluiten van de opleiding (Frietman, 1993).

Eindtermen zijn gerelateerd aan onderwijs. Het ontwikkelen en invullen daarvan behoort tot de verantwoordelijkheid van de opleiding.

Format

Een uniform geheel van ordeningsprincipes dat als hulpmiddel dient voor het ontwikkelen van beroepsprofielen en eindtermen.

Format is een term die zowel gerelateerd is aan de beroepspraktijk (bij de ontwikkeling van beroepsprofielen) als aan onderwijs (bij de ontwikkeling van eindtermen).

Curriculum

Een curriculum is een omvattend geheel van uitspraken over de samenstelling en organisatie van onderwijsleerprocessen die opleiden tot bepaalde eindtermen, (deel)certificaten en diploma's.

Curriculum is een term gerelateerd aan onderwijs.

(Beroeps)Kwalificatie

Het geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en houdingen van een beroepsbeoefenaar dat voor de uitoefening van een beroep en het bijbehorende maatschappelijke functioneren wordt vereist.

Het begrip kwalificatie is gerelateerd aan de beroepspraktijk. Het begrip kwalificatie kent meerdere uitsplitsingen.

1. Startkwalificatie: Het geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en houdingen van een beginnend beroepsbeoefenaar dat voor de uitoefening van een beroep en het bijbehorende maatschappelijke functioneren wordt vereist.

Het begrip startkwalificatie heeft veel raakvlakken met het begrip eindtermen.

Eindtermen definiëren vanuit de opleiding bezien het eindniveau, terwijl startkwalificatie vanuit de persoon bezien het beginniveau voor beroepsuitoefening typeert.

Algemene kwalificatie: Het geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en houdingen dat van elke beginnende beroepsbeoefenaar (ongeacht beroep of specialisme) wordt vereist.

Het begrip algemene kwalificatie is een onderdeel van het begrip startkwalificatie.

Voorbeelden van algemene kwalificaties zijn:

- Kunstenaarschap: brede culturele bagage.
- HBO/WO-niveau: kritische houding.

2. Basiskwalificatie: Het geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en houdingen dat van elke beginnende beoefenaar van een bepaald hoofdberoep (zie beroepsprofiel) wordt vereist.

Het begrip basiskwalificatie is een onderdeel van het begrip startkwalificatie.

Voorbeelden van basiskwalificaties zijn:

- Alle musici moeten (ongeacht specialisme) van blad kunnen lezen.
- Alle beeldend kunstenaars moeten hun werk in relatie tot de hoofdlijnen van de geschiedenis van de Westerse beeldende kunst kunnen plaatsen.

3. Specifieke kwalificatie: Het geheel aan kennis, inzicht, vaardigheden en houdingen dat van elke beginnende beroepsbeoefenaar binnen een bepaald specialisme verwacht wordt.

Het begrip specifieke kwalificatie is een onderdeel van het begrip startkwalificatie.

Voorbeelden van specifieke kwalificaties zijn:

- Een klassiek violist moet zijn instrument beheersen.
- Een keramist moet weten hoe hij met een oven moet werken.

4. Deelkwalificatie

Een samenhangend deel van de totale kwalificatie (zie kwalificatie), ontleend aan concrete handelingen of taken die voorkomen in de beroepsuitoefening.

Het begrip deelkwalificatie is gerelateerd aan de beroepspraktijk. In onderwijstermen correspondeert een deelkwalificatie correspondeert met een certificaat(eenheid).

Kwalificatiestructuur

De kwalificatiestructuur is het geordend geheel van beroeps- en opleidingskwalificaties in het hoger beroepsonderwijs.

Het begrip kwalificatiestructuur vormt de brug tussen onderwijs en beroepspraktijk. Het stelsel geeft aan welke (deel)kwalificaties in de beroepspraktijk worden onderscheiden en welke verzameling opleidingskwalificaties opleidt voor elke (deel)kwalificatie.

Opleiding

Een opleiding is een samenhangend geheel van onderwijseenheden, gericht op verwezenlijking van welomschreven doelstellingen op het gebied van kennis, inzicht en vaardigheden.

Opleiding is een term die gerelateerd is aan onderwijs. Bovenstaande definitie is ontleend aan de WHW (artikel 7.3, lid 2).

Opleidingskwalificatie

Het geheel van kennis, vaardigheden, inzicht en attitudes waartoe het onderwijs opleidt.

Specialisme

Een gestructureerde verzameling uitspraken over de belangrijkste en meeste voorkomende activiteiten in de uitoefening van een duidelijk herkenbaar en afgebakend subberoep.

Specialisme is een term die gerelateerd is aan de beroepspraktijk.

Vrije ruimte

De ruimte binnen de totale opleidingstijd die scholen naar eigen behoefte kunnen invullen met activiteiten die mede gericht zijn op het realiseren van eindtermen.

Vrije ruimte.

Geraadpleegde en gerefereerde bronnen

Beroepsprofiel-, beroepsopleidingsprofiel- en leerplanontwikkeling, 1986.

Brandsma, T.F., Nijhof, W.J. & Kamphorst, J.C. (1990). Kwalificatie en curriculum. Een internationaal vergelijkende studie naar methoden voor de bepaling van kwalificaties. Amsterdam/ Lisse: Swets & Zeitlinger.

CIBB, CITO, SLO (1995). Mini-format plus. Aanwijzingen voor het formuleren van eindtermen.

Commissie Bakker (1996). Naar minder en beter. Den Haag: HBO-raad.

Commissie Brouwer (1995). Niet meer maar beter. Den Haag: HBO-raad.

Commissie Tuytel (1998). Een pragmatische vergroting van de transparantie van het hbo-opleidingsaanbod.

Diederens, J. (1985). Beroepentheorie en methoden van beroepenstudie: Aanzet tot een vergelijkend onderzoek. Nijmegen: Instituut voor toegepaste Sociologie.

Frey, K. (1982). Curriculum-conference: an approach for curriculum developments in groups. Kiel: Institute for Science Education.

Frietman, J. (1993). Richtlijnen voor de toekomst. Een onderzoek naar de tweede generatie eindtermen opgesteld door het bedrijfstakgewijze overleg (BOOB's). Nijmegen: ITS.

HBO-raad (1997). Stramien opleidingskwalificaties hbo. Vastgesteld door de Algemene Vergadering van de HBO-raad op 9 oktober 1997.

HBO-raad (1998). Hogescholen. Motor Nederlandse kennisinfrastructuur.

Lodewijks, J.G.L.C. Functies en structuur van het Nederlandse schoolsysteem. In: Dodde, N.L. & Leune, J.M.G. (red.) (1997). Het nederlandse schoolsysteem. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Loo, P.J.E. van de, Velden, R.K.W. van der & Zuurbier, H.M. (1997). Kunstenmonitor. De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het kunstvakonderwijs, 1995. Assen: Van Gorcum.

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen (1986). Beroepsprofiel- en leerplanontwikkeling Voortgezet beroepsonderwijs. Den Haag: Kamerstuk nr. 19477.

Ministerie van OCenW (1993). Kwalificatiestructuur secundair beroepsonderwijs. Criteria voor het format.

Ministerie van OCenW (1994). Model eindtermendocument. Advies van de werkgroep format.

Versie 1.

Ministerie van OCenW (1997). Ontwerp Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 1998.

Nedermeijer, J. (1993). Het beroepsopleidingsprofiel in de lerende organisatie. In: Hulshof, M.J.F., Bevers, J.A.A.M. & Willems, J.M.H.M. Universiteit en diversiteit. Liber amicorum voor Hans van Hout. Nijmegen: IOWO.

Noorman, P.E., Nijs, C.P.M. den & Tan, M. H. (red.) (1987). Eindrapport van de startcommissie kunstonderwijs. Hogeschoolbericht 18, 1-16.

Op weg naar een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Eindrapport van het Open Overleg Wagner. Den Haag, 1984.

Pauwels, T. (1997). Methoden voor beroepenanalyse en vertaling naar curricula. In: Gids voor de opleidingspraktijk. Bohn, Stafleu, Van Loghum.

Projectorganisatie Kunstvakonderwijs (1997). Plan van aanpak Kunstvakonderwijs.

Projectorganisatie Kunstvakonderwijs (1998). Verslag van het eerste halfjaar van het project kunstvakonderwijs januari tot en met juli 1998 en de Opzet voor het tweede halfjaar september 1998 tot en met februari 1999.

Regeringsstandpunt over het Open Overleg Wagner. Tweede Kamer, vergaderjaar 1984-1985. 18 614, nr. 1-2. Den Haag: 1984.

Rienen, G.L.M. van (1984). Beroepeninformatie en onderwijsprogrammering. Enschede: Stichting voor Leerplan Ontwikkeling.

Romiszowski, A.J. (1989). Ontwikkelen van opleidingen. Leren: het herstructureren van bestaande concepten. In: Kessels, J.W.M. & Smit, C.A. (red.). Handboek opleiders in organisaties. Deventer: Kluwer bedrijfswetenschappen.

Sones, D. Music Performance. National and Scottish Vocational Qualification Level 4. Bradford: Metier.

Sones, D. Visual Arts Practice. National and Scottish Vocational Qualification Level 4. Bradford: Metier.

Tweede verslag van werkzaamheden van de Adviescommissie inzake de voortgang van het industriebeleid (Commissie Wagner, 1993).

Verreck, W. & Schlusmans, K. (1998). Instrument voor het bepalen van een Beroeps- en Opleidingsprofiel. Open Universiteit: OTEC.

Vries, B. de (1996). De Nederlandse kwalificatiestructuur. In GVE 63E.